

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 25.03.19

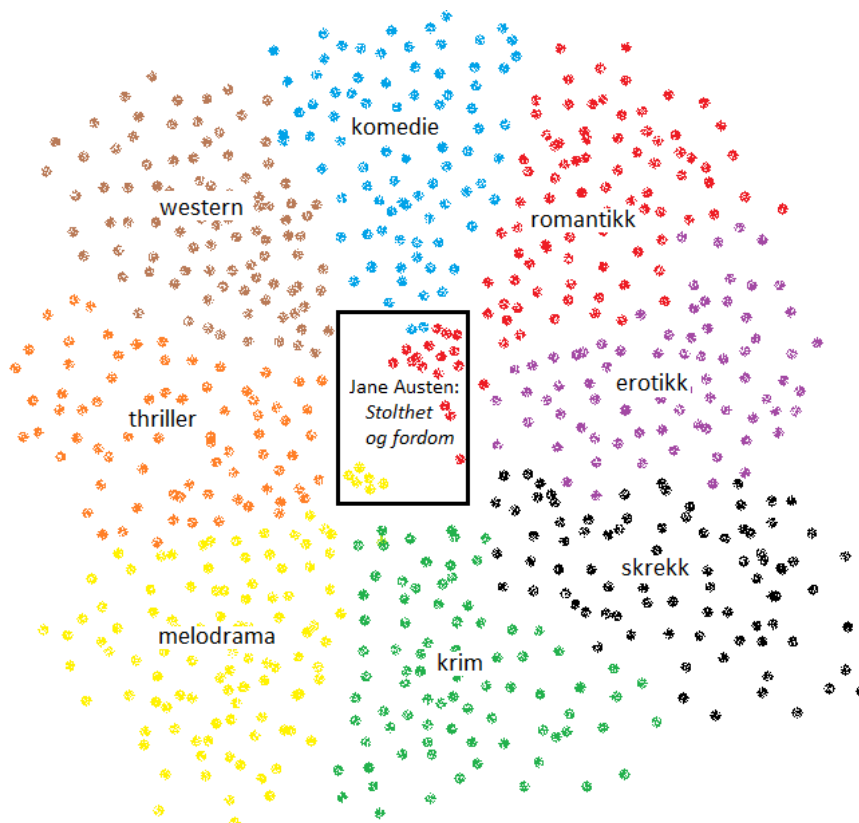
Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/sjangeradaptasjon.pdf>

Sjangeradaptasjon

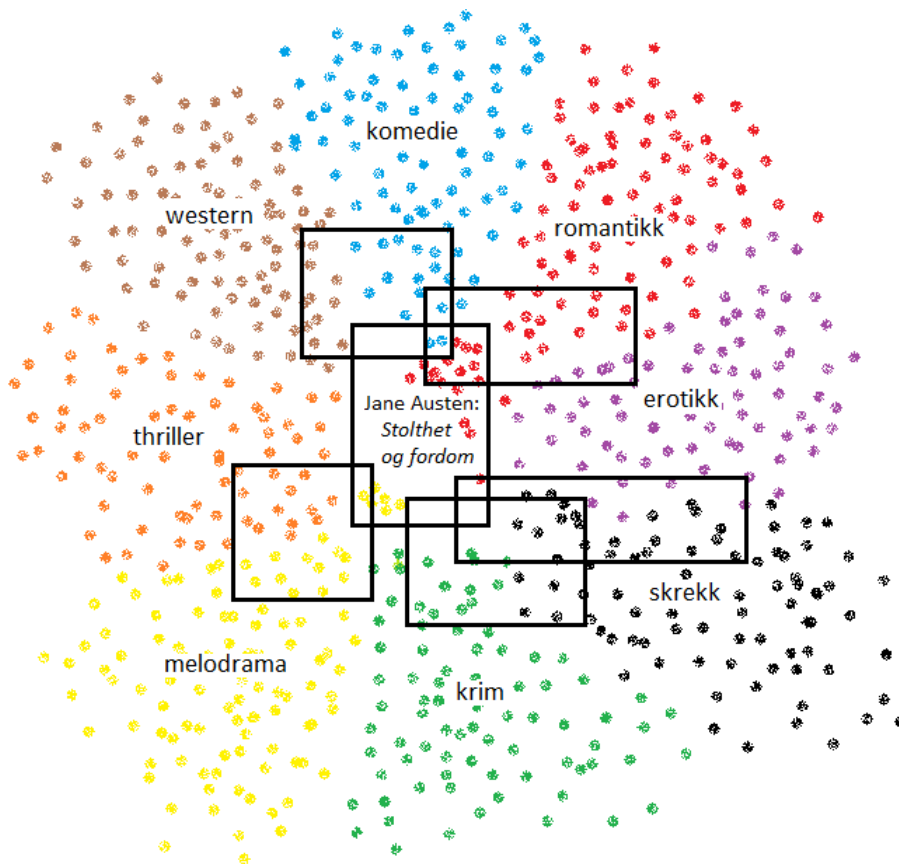
Sjangeradaptasjon foregår når en historie som er skapt innen en bestemt sjanger (f.eks. filmthriller) tilpasses og overføres til annen sjanger (f.eks. filmkomedie). Sjangeradaptasjon kan samtidig være medieadaptasjon: fra skrekkromantisk voksenroman til ungdomsfilm i sjangeren melodrama (et eksempel på dette er adaptasjonen av Emily Brontës roman *Wuthering Heights* til den MTV-produserte filmen *Wuthering Heights* i 2003) (Ridderstrøm 2007).

Et verk tilhører én eller flere sjangrer:

Det opprinnelige verket kan være en hybrid av forskjellige sjangrer. Gjennom sjangeradaptasjoner skapes det nye verk som har klare likheter med det opprinnelige verket, men som “strekker seg” inn i andre sjangrer. Ofte gir det

intertekstuelle en komisk virkning (f.eks. når kvinnene i *Stolthet og fordom* driver kampsport og sloss mot vampyrer). Også de nye verkene kan være hybrider.

Homers epos *Iliaden* og *Odyseen*, og Vergils epos *Aeneiden* fra antikken har i moderne tid ofte blitt utgitt i prosaoversettelse. Versemålet i originaltekstene og den lyriske måten å stille opp tekstene på, er fjernet, og tekstene framstår mer som romaner skrevet på prosa. Den svenske forfatteren Eyvind Johnsons roman *Strändernas svall* (1946) er en sjangeradaptasjon av *Odyseen* der forfatteren bruker sin innlevelse og fantasi relativt fritt.

I 1681 lagde Nahum Tate en sjangeradaptasjon av Shakespeares tragedie *King Lear* til et stykke med lykkelig slutt, en slags tragikomedie (Winton 1993 s. 89). Tates versjon “which omitted the Fool, invented a love interest between Edgar and Cordelia which results in marriage, and rounded off the proceedings with Lear and Glochester walking off into the sunset of peaceful retirement.” (R. Christiansen 1988 s. 225) Ofte skiftes både medium (f.eks. fra skuespill til film) og sjanger samtidig: “Since 1899, cinema has produced an almost infinite variety of Shakespeare adaptations. Film-makers from all over the world have found ingenious ways to bring Shakespeare’s tragedies, comedies, Roman and history plays to the screen. More than 500 such productions have emerged, in two broad categories: ‘original-text films’ using Shakespeare’s language, such as George Cukor’s *Romeo and Juliet* and Laurence Olivier’s *Henry V* and *Hamlet*, and ‘genre adaptations’, which use the plays’ plots and characters as a template but replace

Shakespeare's language with contemporary dialogue to give audiences Westerns, musicals, high-school comedies (*Ten Things I Hate About You* and *She's the Man*) and gangster thrillers.” (<http://www.summer.uci.edu/>; lesedato 11.10.12)

Medieforskeren Lynn Gelfand skiller mellom “(1) genre adaptation (i.e. transferring older folkloric genres like folk tale, myth, and fairy tale into newer popular culture genres like “magical girl” and “battle team” tales); (2) media adaptation (i.e. transferring a comic book series into an animated series and a live action television show), and; (3) consumer adaptation (i.e. transferring producer-oriented materials into consumer-created products e.g. fan fiction, fan music videos, etc.).” (<http://scan.net.au/scan/journal/>; lesedato 12.10.12)

Betegnelsen “sjangeradaptasjon” har også blitt brukt om det å gjøre om en historie til en parodi eller pastisj.

I det følgende tilfellet skjedde det først en medieadaptasjon fra roman til skuespill, men deretter sjangeradaptasjoner til ulike dramatiske sjangrer: Mary Shelleys gotiske roman *Frankenstein* (1818) “quickly began a long, popular dramatic history. The first play version was *Presumption, or the Fate of Frankenstein*, which premiered at London’s Lyceum Theatre (also known as “the English Opera House”) on July 28, 1823. Cooke scored a great success with the Monster, eventually playing the part for 365 performances. Mary Shelley herself attended, and wrote of the play to a friend, “... I was much amused, and it appeared to excite a breathless eagerness in the audience ...” [...] versions of *Frankenstein* began to play internationally [...] and hundreds of dramatic variations, ranging from stark melodrama to silly burlesque, followed during the century.” (Mank 1981 s. 12).

Italieneren Giuliano d’Amico har tatt “doktorgrad i hvordan italienerne gjorde Ibsens teater om til lette komedier. [...] om Italias Ibsen som er en helt annen enn den Ibsen vi kjenner her til lands. Etter braksuksessen i Frankrike og Tyskland på 1890-tallet, ville nemlig de italienske teateragentene, far og sønn Polese Santarnecchi, også tjene penger på dette superstjernenavnet. De forstod imidlertid raskt at Ibsen i sin originale form ikke ville trekke publikum til deres kommersielle teater hvor farsere og franske komedier var bestselgerne. De temmet Ibsen, og tilpasset ham til italienske forhold. De visket ut det som var for søkt eller uforståelig, og fremhevet det som kunne virke komisk og skape kommersiell teatersuksess.” (*Dagbladet* 23. juni 2011 s. 46) Stykkene ble både oversatt, forenklet og tilpasset et italiensk publikum (både oversettelse, brukeradaptasjon og sjangeradaptasjon samtidig). “Henrik Ibsens dramaer kan både være lange og innfløyte. De første italienske oppsetningene av “Enrico Ibsen” derimot, hadde både velkjente skikkelser, passe lengde og dempa tematikk. [...] Den Ibsen vi kjenner i Norge er ikke nødvendigvis den samme som ble berømt i andre land. I Italia ble de første oversettelsene av stykkene hans forandret radikalt i forhold til originaltekstene. [...] D’Amico mener hensikten med endringene var å tilpasse

stykkene til markedet og trekke et større publikum.” (<http://www.hf.uio.no/ilos/forskning/aktuelt/aktuelle-saker/2011/ibsen.html>; lesedato 11.10.12)

Et annet eksempel på sjangeradaptasjon er Walter Wangerins *Jesus: Evangeliene som roman* (på norsk 2006). Handlingen i deler av Bibelen blir i denne boka beskrevet gjennom øynene til noen bibelske personer. Wangerin har også utgitt en versjon av “Apostlenes gjerninger” som roman, med Paulus som hovedperson.

Romanen *Ökenbrevet* (1986) av den svenske forfatteren Göran Tunström er også basert på Bibelen, nærmere bestemt på evangeliene. *Ökenbrevet* er en fortelling om Jesu oppvekst med en jeg-forteller. “Som ramberättelse för sin roman använder sig Tunström av den episod då Jesus under fyrtio dagar vistas i öknen och sätts på prov av djävulen, beskrivet i Matteus 4:1-11, Markus 1:12-13 och Lukas 4:1-13: “Anden drev honom ut i öknen, och han var i öknen i fyrtio dagar och sattes på prov av Satan. Han levde bland de vilda djuren, och änglarna betjänade honom.” Under denna tid ser Jesus tillbaka på sitt liv, och dessa tillbakablickar bildar *Ökenbrevets* huvudberättelse. Denna tar inte som Matteus’ och Lukas’ evangelium sin början i Jesu födelse, utan först när han är en ung pojke. I sin barndom är *Ökenbrevets* Jesus god vän med kusinen Johannes, den son till åldringarna Elisabeth och Zacharias som ska komma att kallas Döparen.” (<http://hem.passagen.se/jimster/evangeliet.htm>; lesedato 24.10.12) Også i andre episke sjangeradaptasjoner kan det være foretatt forandringer med fortellermåten når det gjelder fortellerinstans, synsvinkel, hvem som er hovedperson, og lignende.

Den amerikanske regissøren Peter Hyams’ film *Outland* (1981) er en science fiction-versjon av den østerriksk-amerikanske regissøren Fred Zinnemanns westernfilm *High Noon* (1952) (Faulstich 2008 s. 117). Adaptasjon til science fiction har blitt kalt “science-fictionalising” (Matt Hills). Sjangeradaptasjoner krysser ofte nasjonale og kulturelle skillelinjer: “Sergio Leone based his Italian Western *For a Fistful of Dollars* loosely on the plot of Akira Kurosawa’s *Yojimbo*, and the same Japanese director’s *Seven Samurai* provided the basis for the Hollywood Western *The Magnificent Seven*.” (Bordwell og Thompson 2007 s. 325) Adaptasjon fra vestlig tegneserie til japansk manga, eller omvendt, er også sjangeradaptasjon.

Franskmannen Henri Tournier lagde midt på 1800-tallet en fotoroman basert på en roman av Louis Desnoyers: *Jean-Paul Chopparts ulykker* (1834) (Saint-Michel 1979 s. 13). Emily Brontës roman *Wuthering Heights* og Gustave Flauberts *Madame Bovary* har begge blitt adaptert til fotoromaner. Brontë-adaptasjonen ble gjort i 1972 av Hubert Serra og Franck Joley, og gikk i 1973 som føljetong i det franske damebladet *Dagens kvinner* (*Femmes d’Aujourd’hui*). Første del presenterte med bilder de viktigste personene i historien (Saint-Michel 1979 s. 113). Historien måtte nødvendigvis forenkles og kortes ned, f.eks. tilsvarte en føljetongepisode på femten fotografier 22 sider i Brontës roman (Saint-Michel 1979 s. 116). Med Flauberts roman ble handlingen flyttet til fotoromanlesernes

samtid, altså 1970-tallet (Saint-Michel 1979 s. 119). Den britiske forfatteren Catherine Cooksons roman *The Dwelling Place* (1971) ble adaptert til fotoroman av Claude Obernai, med tittelen *Cissie* (Saint-Michel 1979 s. 46-49).

Forlaget Quirk Books ga i 2009 ut to verk basert på Jane Austens tekster: Austen og Seth Grahame-Smiths *Pride and Prejudice and Zombies*, og Austen og Ben H. Winters' *Sense and Sensibility and Sea Monsters*. Austen står som medforfatter fordi svært mye av hennes tekst er bevart. Det er de samme sentrale personene som hos henne, og samme antall kapitler. Men det er spesielle ny- og omskrivninger innimellom, og de nye bøkene fungerer som parodier. Amerikaneren Grahame-Smith har plassert kjøttetende zombier inn i Austens tekst og dermed forandret sjangeren. For eksempel ser Mr. Darcy at Elizabeth og hennes søstre kjempe mot zombier, og "he knew of only one other woman in all of Great Britain who wielded a dagger with such skill, such grace, and such deadly accuracy". I *Sea Monsters*-boka møter søstrene Dashwood en kjempeblekksprut, en mutert hummer, mange sjørøvere etc. Søstrene blir som i den opprinnelige romanen kastet ut av hjemmet sitt, men må nå flytte til en mystisk øy. Bøkene har blitt kalt "monsterifisering" av Austens tekster (*Morgenbladet* 17. – 23. juli 2009 s. 31). Dette er bøker som foregår i alternative univers i forhold til de bøkene de adapterer.

"Grahame-Smith's *Pride and Prejudice and Zombies* is a mash-up of Jane Austen's classic text, promoted by its author as 85% Austen and 15% Grahame-Smith – the 15% comprising the maraudings of the undead and the Bennett sisters fighting back with their death-dealing katanas. The most notable feature of the runaway bestseller is the way in which it appropriates elements and techniques of amateur creativity more commonly associated with digital networks of fans – the amateur-made mixes and mash-ups that populate You Tube, for example, or the alternate universe and slash scenarios that populate websites devoted to fanfiction. However, unlike the most pervasive form of mashup – video mashups such as *Becoming Hermione* or *Superwholock*, to name a couple of recent examples – *Pride and Prejudice and Zombies* is an industry made text, one of a series of books commissioned by Jason Rekulak, the editor of Quirk. Indeed, the oft-repeated impetus for the book was avowedly industrial. Rekulak told interviewers at the time of the book's launch that he had developed a list of 'popular fanboy characters like ninjas, pirates, zombies, and monkeys' with a list of public domain book titles (that is, books no longer in copyright that can be published for free) [...]. Grahame-Smith was commissioned to begin with the original Austen text, and in the manner of a video mashup to weave the zombie and ninja elements into the existing plot-line." (Camilla Nelson i https://www.researchgate.net/publication/264240675_Jane_Austen_Now_with_Ult_raviolent_Zombie_Mayhem; lesedato 06.07.16)

Pride and Prejudice and Zombies (2009) "sold close to one million copies in the United States, causing fanworks to proliferate, or at least, to be picked up by mainstream publishers at a remarkable rate, including, *Little Women and Werewolves*, *Little Vampire Women*, *Alice in Zombieland* and *Jane Slayre*, to name

just a few. At Quirk, Rekulak had also been busy attempting to replicate his own success. In addition to the prequel and sequel to *Pride and Prejudice and Zombies*, he had commissioned and published *Sense and Sensibility and Seamonsters* and *Android Karenina*. The mainstream media were also keeping up with what was now being touted as the ‘monster mashup’ phenomenon, as *USA Today* put it, ‘no classic title or historical figure is safe’.” (Nelson 2013)

“Etter bøkene *Sense, Sensibility and Seamonsters* og *Android Karenina* kommer Quirk Books med nok en adaptasjon av et klassisk storverk. Denne gangen får Kafkas *Forvandlingen* en overhaling. Siden den allerede inneholdt et monster har forfatteren, Coleridge Cook, brukt motsatt teknikk av den Quirk vanligvis operer med, og fjernet det forferdelige. I boken *The Mewomorphosis* våkner Gregor Samsa opp en morgen, etter urolige drømmer, og finner ut at han er blitt forvandlet til en søt liten katt. Ikke det verste som kunne skje, men som i originalen byr forvandlingen på urovekkende trivielle problemer for hovedpersonen.” (*Morgenbladet* 21. – 27. januar 2011 s. 40)

I januar 2008 spilte Oslo Nye Teater en hip hop-versjon av Tsjaikovskijs ballett *Nøtteknekkeren* (1891-92). På teatrets nettside <http://www.oslonye.no/forestillinger/> ble musikkteaterstykket presentert slik: “Med bakgrunn i E. T. A Hoffmanns eventyr *Nøtteknekkeren og musekongen* (1816), som Peter Tsjaikovskij i 1890 fikk i oppdrag å komponere en ballett over, har den danske breakdance-koreografen Steen Koerner (autodidakt danser, iscenesetter og koreograf) skapt et fyrverkeri av en oppsetning [som hadde urpremiere i 2003]. Han har aktualisert historien om Klara og lagt den til vår egen tid, blandet klassisk dans, hiphop, electric boogie og skating og latt en vaskeekte juleengel fortelle historien om kampen mellom det gode og det onde som foregår både i virkelighetens og i fantasiens verden. Som i alle klassiske eventyr ender det godt.” Overgangen fra klassisk ballett til moderne danseforestilling er en sjangeradaptasjon.

Alle skuespill som er omarbeidet til musikal for scenen, er sjangeradaptasjoner. Alex Silverman, Timothy Knapman og Edward Jaspers har gjort Shakespeares tragedie *Hamlet* om til et skuespill som både er en komedie og en musikal. “Six fearless actors and a live orchestra squeeze murder, madness (and musical theatre) into this joyous and critically-acclaimed retelling of Shakespeare’s greatest tragedy. It’s the Bard’s most famous play – only shorter, funnier and with a few more show tunes. Boasting rapier-sharp wit and a sumptuous score, *Hamlet! The Musical* features all of your favourite characters, from the sweet Prince Hamlet himself, to crazed Ophelia and the treacherous Rosencrantz and Guildenstern. Join us for a gleefully inventive and uplifting evening of foot-tapping first folio frolics.” (<http://hamletthemusical.com/about-the-show/>; lesedato 12.10.12)

“The Canadian-produced animated television special *Romeo-0 and Julie-8* (1979) is a science fiction adaptation of the play, recasting the lead characters as robots. The 2005 television movie “Pizza My Heart” was also based on *Romeo and Juliet* with

the story taking place in Verona, New Jersey. The movie centers on the lives of two feuding pizzeria owners, the Prestolanis and the Montebellos. In 2007, Japanese animation studio Gonzo adapted *Romeo and Juliet* into an anime television series entitled *Romeo x Juliet*, set in a futuristic, aerial city known as Neo Verona.” (http://www.canadianshakespeares.ca/folio/Sources/Adaptations_of_R_J.pdf; lesedato 23.10.12)

Svært ofte går medie- og sjangeradaptasjon hånd i hånd. Disney produserte i 2002 *Treasure Planet*, en animasjonsfilm som er en science fiction-versjon av Robert Louis Stevenson's sjørøverroman *Treasure Island* (1883). Seilskuta kan fly ut i verdensrommet. Denne filmen kan også oppfattes som en sjangeradaptasjon av andre filmatiseringer av *Treasure Island* (et verk som inngår i en lang adaptasjonskaskade). Byron Haskins film *Robinson Crusoe on Mars* (1964) er “a relatively straight science fiction adaptation of the Defoe novel, with special effects that don't stand up to today's standards, but some remarkably accurate observations about Mars. An astronaut (Mantee) is stranded on the Red Planet with just his monkey Mona and has to survive (finding oxygen in the rocks, water at the poles, etc). Along comes an alien (Lundin, good performance, lousy monster suit) who is given the name Friday and together they work out a living relationship. It's become something of a cult classic, but deserves a wider audience.” (<http://www.film4.com/>; lesedato 23.10.12)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>